

1

Ensimmäinen oppitunti

Tarvittava rekvisiitta:

- laminoidut nimilaput kaulanarulla, vedenpitävä tussi
- pienet lehti/käpy/kukintonäytteet neljästä eri puusta, kukin puulaji omassa rasiassaan. Näytteitä oltava niin monta, että niitä riittää yksi kullekin lapselle. Näytemäärä/laji = lapsiryhmä jaettuna neljällä
- Kirje puilta, kopioitu liite 2
- kasvomaalaus- tai meikkikynä haukan nokkatiplan tekemistä varten

Virittäytyminen puistokouluun

– Luontonimet

Lapsiryhmä toivotetaan tervetulleeksi sisätilassa tai katoksen alla. Heille kerrotaan lyhyesti viiden päivän ohjelma. Kaikkia varten on tehty kartongista leikattu nimilappu, jossa on kaulanauha.

Lasten tehtävä on keksiä itselleen puistoluontoniimi. Nimessä on oma nimi ja mielellään samalla kirjaimella alkava puistossa esiintyvän eläimen, kasvin, kalusteen tai luonnonilmiön nimi. Anna Aurinko, Pekka Pulu, Olli Orava, Kaija Keinu, Sanna Sade...Ryhmän aikuinen voi keksiä ensin nimensä, sitä mukaa lapsienkin mielikuvitus lähtee liikkeelle.

Nimensä keksineet tulevat vuoron perään hakemaan nimilappunsa. Avustava aikuinen kirjoittaa nimet lappuun ja lappu laitetaan lapsen kaulaan. Kullekin lapselle sanotaan yhdessä: Hyvää päivää Anna Aurinko...

- Tehtävissä oletetaan, että lapsiryhmän koko on 20 lasta. Muissa tapauksissa tehtävät muokataan ryhmän koon mukaisesti.
- JOKAISEN OPPITUNNIN ALUSSA OHJAAJA TERVEHTII LASTA KÄDESTÄ PITÄEN: TERVETULOA PUISTOKOULUUN, ANNA AURINKO. On tärkeää, että lapsilla on nimilappu kaulassa jokaisena puistokoulupäivänä.

Puiston puut

Opitaan tuntemaan puiden elämä ja merkitys hapen ja ravinnon tuottajina sekä neljä puulajia nimeltä.

Päivän ohjelma esitellään ensin kokonaisuutena, siihen liittyvät tehtävät ovat omina liitteinään.

Tutustutaan tauluun Ystävämme Puu

Ohjaaja lukee taulun tekstit ja taulusta keskustellaan.

Tutustuminen näytteisiin

Etukäteen on kerätty puistossa kasvavista neljästä eri puusta näytteet, viisi kappaletta kustakin puusta, riippuen lapsiryhmän koosta. Näytteet ovat tarjottimella neljässä eri rasiassa.

Ohjaaja: *Lintu visersi minulle, että puut ovat lähettäneet meille kirjeen. Löydätekö sen? Se on piilossa jossain puussa.*

Kirje roikkuu jonkun puiston puun oksalla. Kun kirje on löytynyt, asetetaan puun alle ja luetaan kirje. **liite 2, Kirje puilta**

Sen jälkeen lapset asettuvat seisaaltaan piiriksi. Heidän käsketään laittaa silmät kiinni. Kukin lapsi saa yhden puunäytteen tunnusteltavaksi. Kerrotaan, että näyte on lapsen tutustumispuusta. Näytteeseen tulee tutustua käyttäen tunto- ja hajuaistia. Näytteet jaetaan 1,2,3,4, 1,2,3,4... Avataan silmät. Kaikki, joilla on samanlainen näyte, liittyvät ryhmäksi.

Ohjaaja: *Olette kuuluisia puiden tutkijoita. Saamanne näytteen avulla teidän on löydettävä tästä puistosta se puu, josta näyte on otettu. Teidän tulee myös tutkia puutanne, miltä se tuoksuu, miltä se tuntuu, keitä siellä asuu,*

mikä voisi olla puullenne sopiva nimi? Kutsun tutkijat takaisin, kun olette valmiita ja sen jälkeen tutustumme yhdessä tutkimukseenne tuloksiin.

Ryhmät kutsutaan kokoon noin 10 minuutin kuluttua. Kukin ryhmä kertoo havaintonsa muille ryhmille oman puunsa luona.

Aikuinen kertoo omin sanoin lisää tarinaa oheismateriaalista. Puutieto, liite 3.

Materiaaliin perehdytään etukäteen niiden neljän puun osalta, joihin lapset saavat tutustua. Puutietoa annetaan niin paljon, kuin lapsia tuntuu kiinnostavan. Ei ole suinkaan tarkoitus opetella kaikkia tarinoita ulkoa. Tiedon yhteydessä olevia tehtäviä voi tehdä joskus myöhemmin, mikäli puuteemaa halutaan jatkaa.

Puujumppa

Ohjaaja: Jotta oppisimme ymmärtämään, miten puut elävät teemme Puujumpan!

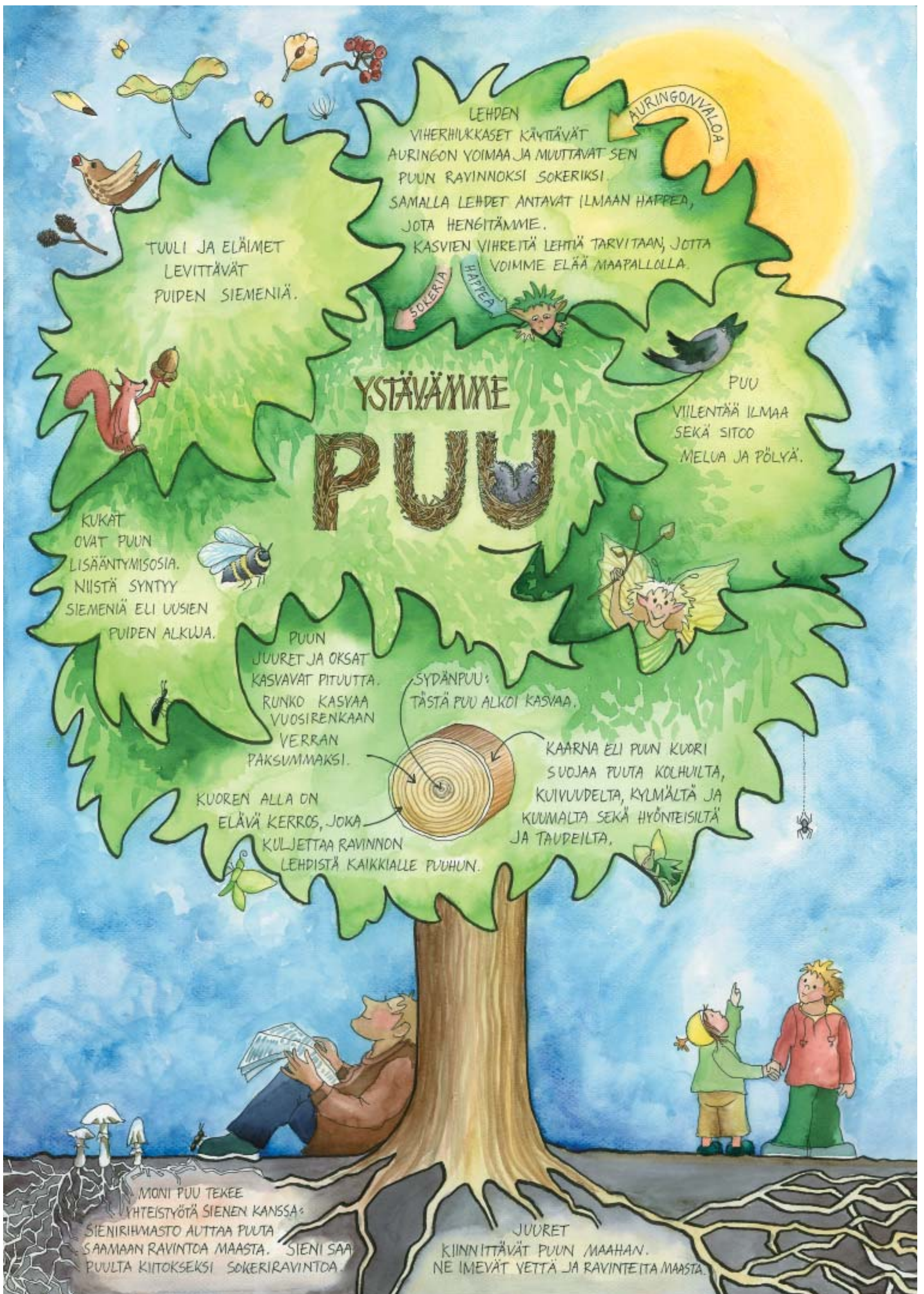
- liite 1, Puujumppa.

Puutuntemus testataan leikkimällä Puuhippaa

Ohjaaja: *Minä olen haukka ja te olette herkullisia varpuslapsia, joita metsästä ruuakseni. Oppimamme puut ovat turvapuuta. Minä huudan, mikä puu on turva. Saatan huutaa vaikka XX ON TURVA ja teidän on osattava mennä tutkimamme XX:n luo.*

Jos menee väärän puun luo tai jää kiinni, muuttuu haukaksi. Haukoille piirretään pieni pilkku nenänpäähän, että heitä osaa pelätä. Haukoilla on oikeus ottaa varpusia kiinni. Leikki loppuu, kun kaikki ovat haukkoja.

Oppitunnin jälkeen rentoudutaan ja kuunnellaan Lauluja siistin stadin snadeille CD-levyltä kappale *Laulu kaupungin puista*. Sen tahdissa voi myös tanssia.

Nyt taion teidät kaikki leikisti puiksi! Enää emme voi liikkua. Olemme juurtuneet tähän maahan. Varpaamme kasvavat ainakin kolme metriä pitkiksi juuriksi maan sisään. Vartalomme kovettuu rungoksi ja kätemme muuttuvat puun oksiksi. Pidetään oksia hieman koukussa, niin ne eivät väsy. Silmuissamme ei vielä ole lehtiä, joten laitetaan kädet nyrkkiin.

On kevät. Puu tuntee, että maa on täynnä vettä. Lumet ovat sulaneet ja imeytyneet maahan. Aurinko lämmittää ihanasti ja puulle tulee jano. Miten puu juo? Aivan oikein, juurilla! Imetään juurillamme vettä ihan puun latvaan asti. Sluurp, sluurp (imevää ääntä).

Nyt olemme ihan täynnä vettä, mutta emme osaa pissata! Mitä kummaa puussa alkaa

tapahtua? Oikein, silmut turpoavat ja kasvavat ihaniksi, vaaleanvihreiksi lehdeksi (aukaistaan kädet lepattaviksi lehdeksi). Lehtien kautta ylimääräinen vesi pääsee pois puusta ja lehdet osaavat myös valmistaa puulle sokeria ruuaksi!

Ruuanvalmistukseen tarvitsemme vettä sluurp, sluurp, aurinkoa, jota otamme kiinni lehdillämme (heilutetaan lehtiä) ja käytettyä ilmaa eli hiilidioksidia, jota saamme ihmisiltä ja eläimiltä (puhalletaan). Kaiken tämän sekoitamme yhteen ja teemme siitä puulle sokeriravintoa! Valutetaan ravinto alas joka puolelle puuta WHUUM! (kyykistytään nopeasti alas).

Ravinnon ansiosta puu kasvaa pituutta (noustaan varpaille) Oksatkin pitenevät (venytetään käsiä) ...ja puu kasvaa myös paksuutta, pullistetaan masua, koska meille kasvaa vuosirengas!

Samalla, kun puu tekee ruokaa, sen lehdistä vapautuu ainetta, mitä me tarvitsemme koko ajan, nimittäin HAPPEA. Jos meillä ei olisi kasveja, emme voisi hengittää. Annetaan happea kaikille ihmisille! Ja kaikille eläimille (heilutetaan oksia ja hönkäillään HAPPEA-HAPPEA--HAPPEA)!

Tiesittekö, että puu on myös hotelli ja ravintola? Kaikki pojat, muodostakaa käsistä oksillenne pyöreä risupallo-pesä. Sieltä alkaa kuulua naksutusta (matkitaan oravan naksutusta). Kuka ruskeaturkkinen pörröhäntä siellä mahtaa asua?

Kaikki tytöt, laittakaa kämmenenne linnunpesiksi. Minkälaista laulua sieltä kuuluu? (matkitaan lintujen laulua)

Kaikki aikuispuut, teiltä löytyi hyvä kolo pörräisille ja kimalaisille (suristaan ja heilutetaan sormia lentävinä pörräisinä) Nyt kaikki puun asukkaat ääntelevät yhtä aikaa! Kylläpä puuhotellissa kuhisee. Nyt vaiennamme ääniä, sillä...

...puu alkaa tehdä vauvoja! Onko kukaan koskaan nähnyt, miten puu synnyttää? Puu voi tuottaa vaikka miljoona puuvauvanalkua yhtä aikaa. Meidän puussamme on toisella oksalla poikakukka ja toisella tyttökuukka (muodostetaan känmenistä kukat, poikakukalla on heteet, nostetaan kaksi sormeja heteiksi kukkaan). Poikakukka tuottaa siitepölyä, jonka pitäisi päästä tyttökuukkaan. Poikakukkamme tuoksuu ihanasti ja houkuttelee tuoksullaan kimalaisia imemään mettä (toinen käsi käy kukassa kimalaisena bzzz..) Poikakukan siitepöly tarttuu kimalaisen karvaiseen turkkiin. Tyttökukkakin tuoksuu ja kutsuu kimalaista luokseen (kimalaiskäsi tyttökuukkaan bzzz). Näin poikapöly pääsee tyttökukan emiin ja tapahtuu hedelmöityminen ja sinne alkaa kehittyä puun siemen!

Loppukesästä siemenet irtoavat puusta ja ropisevat maahan (leijutaa hetki puusta putoavina siemeninä).

Syyskuussa valon määrä alkaa vähetä ja ilma kylmetä. Puu tuntee lehdillään, että auringonvalo on niukasti ruuan tekoon. Valon väheneminen on sille merkki: syksy on tulossa! Puu imee kaikki vihreät värit ja ravinnon lehdistä sisäänsä varastoon ensi kevättä varten (sisäänpäin imeviä ääniä, käsien avulla näytetään, miten väri menee puun sisään). Vihreän värin alta paljastuu PUNAISTA, ORANSSIA, Keltaista. Ollaan hetki oikein hienoina ja annetaan ihmisten ihailia meitä syksyn ruskassa.

Eräänä aamuna maa on niin jäässä, että puu ei saa juurillaan vettä ylös (kokeillaan imeä jäätyneitä vettä, slurp äänet ovat tiukassa). Nyt on päästävä lehdistä eroon, muuten puu kuivuu. Onneksi puun ystävä syysmyrsky tulee avuksi (ulvotaan tuulena ja heilutaan myrskyssä). Nyt leijaillemme putoavina lehtinä maahan. Siellä meitä odottaakin maailman paras lehtien hävittäjäarmeija, nimittäin madot, etanat ja kaikki pienet ötökät!

Nyt olemme kastematoja ja syömme kuolleita lehtiä. NAMNAMNAM... Nyt on madon masu ihan täynnä ja meille tulee kakkahätä. Kakataan MULTAKAKKAA Lehtiä sisään, multaa ulos (Ähhähhh) Ilman matoja ja muita lahottajia koko maapallo olisi jo aikoja sitten hukkunut lehtiin.

Nyt puu onkin valmis talviunille. Laitetaan silmät kiinni heilutetaan hyvästit muuttolinuille. Ensi keväänä heräämme taas uudestaan.

RAKKAAT LAPSET!

Tervetuloa tutustumaan puihin! Meitä puuta harmittaa, kun te ihmiset ette oikein tunne meitä, ettekä tiedä, mitä me teemme. Jotkut lapset jopa luulevat, että me puut emme ole eläviä ollenkaan ja että meitä voi kohdella ihan miten vain!

Olisi niin mukava, jos tuntisitte meidät nimeltä ja kävisitte joskus halaamassa meitä. Kyllä meitä voi ihastellakin, syksyn väreissä, talven kuurassa tai kevään vehreydessä. Sateella voitte ihmetellä sadepisaroita oksillamme.

Pyydämme teitä tutustumaan meihin neljässä ryhmässä. Jokainen ryhmä tutustuu yhteen puuhun. Sitten jokainen ryhmä esittelee oman puunsa muille. Näin opitte tuntemaan yhteensä neljä puuta.

Meistä on mukavaa, jos käytätte tuntemisessa kaikkeja aistejanne. Kaistakaa kaarnaa ja lehtiä, tuntekaa pintamme karheus tai lehden nukka ja halatkaa vahvaa runkoamme. Kuunnelkaa ääniä rungostamme tai oksistostamme. Laulaako siellä joku? Mitä mahtaa mönkiä juuristossa?

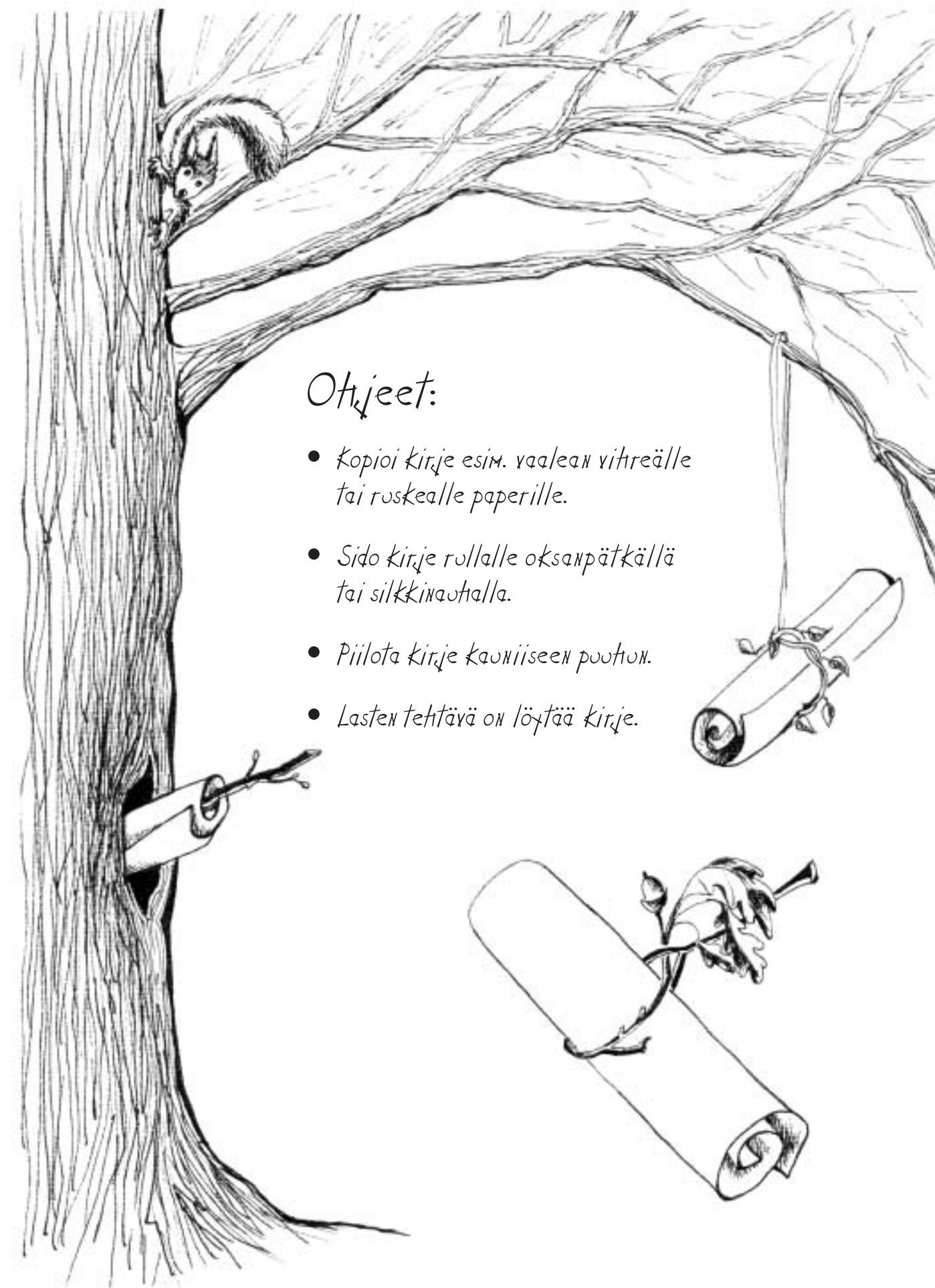
Tutustuminen meihin alkaa pienestä näytteestä, johon saatte käyttää tantomuistianne.

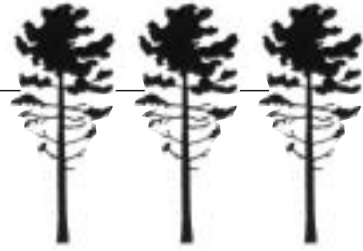
Kun olemme tulleet tutuiksi, muistakaa tervehtiä meitä joka päivä!

Terveisin
Ystävänne Puiston Puut

Otajeet:

- Kopioi kirje esim. vaalean vittreälle tai ruskealle paperille.
- Sido kirje rollalle oksanpätkällä tai silkkinauhalla.
- Piilota kirje kauniiseen puuhun.
- Lasten tehtävä on löytää kirje.

MÄNTY – Pinus silvestris

Tieto: Mänty on kuusen ohella tavallisin puu Suomessa. Se on havupuu, jolla on pitkät neulaset kahden neulasen nipuissa. Korkeita, suoria mäntyjä sanotaan honkapuiksi ja paksuja, leveälatvaisia petäjiksi. Mänty voi elää jopa 500 vuotta vanhaksi ja kasvaa 30 m korkeaksi. Pienenä mänty kasvaa nopeasti, vanhemmiten kasvu hidastuu ja mänty alkaa levittää latvustaan. Männyn kaarna on alhaalta harmaanruskeaa ja halkeillutta ja ylhäältä punaruskeaa, ohutta ja hilseilevää.

Männyllä on hede-(poika) ja emi (tyttö)kukki. Keväällä hedekukat pölisevät keltaista siitepölyä, joka voi lentää tuulen mukana kymmenien kilometrien päähän. Pöly hedelmöittää punaisen emikukan, josta kasvaa käpy. Raa'at kävyt ovat vihreitä, kolmantena vuotena ne ovat valmiita ja muuttuvat ruskeiksi. Männyn pienessä, pyöreässä siemenessä on lenninsiipi, jolla se leijaillee maahan. Monet linnut, kuten tikat ja käpylinnut sekä oravat syövät männynsiemeniä, koska ne ovat hyvin ravinnepitoisia. Monet petolinnut, jotka tarvitsevat tukevan alustan pesäpaikalleen, pesivät mielellään männyn latvassa.

Mänty on tärkeä suomalainen talouspuu. Siitä saadaan selluloosaa, sahatavaraa, vaneria, viilua ja lastulevyä. Pihkasta voidaan valmistaa tervaa, tärpättiä, etikkahappoa, asetonia, puuspriitä ja hartsia. Sota-aikana, kun oli pulaa viljasta, tehtiin männyn tärkkelyspitoisesta jälsikerroksesta pettuleipää. Mänty on parantajapuu, sen neulaset antavat nimittäin erinomaista hengitysilmaa. Ennen vanhaan oli keuhkotauti hyvin yleinen sairaus. Se oli niin vakava tauti, että siihen saattoi jopa kuolla. Joku keksi, että rakennetaan keuhkotautiparantoloita mäntymetsiin, koska männynneulasista tulee ilmaan runsaasti otsonia, joka on hyväksi keuhkoille. Mäntymetsäparantoloissa keuhkotautia sairastavat tervehtyivät. Hengittäkää siis aina syvään männyn alla!

Mytologia: Muinoin uskottiin, että mänty oli syntynyt Jeesusuksen verestä, Maarian maidosta tai hauelta pudonneesta hampaasta. Hongatar on honkapuun haltija ja karhun kasvattaja. Karhunkallohonka yhdistää maan ja taivaan ja sitä pitkin karhun henki nousee takaisin ylös taivaaseen. Kokeilkaa halata paksua mäntyä, siitä saa voimaa!

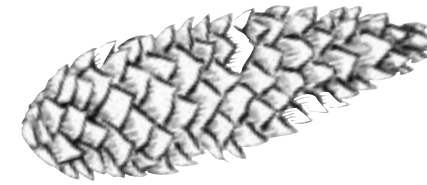
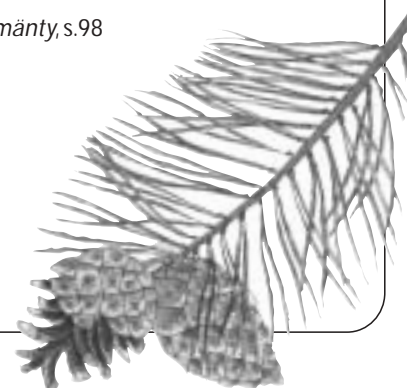

Tehtävä: Tehkää männynkävyistä entisajan lasten leikkilampaita tikkujalkoineen. Pässille voi laittaa tikuista myös sarvet. Lampaille tehdään aitaus pihaan, myös risuista tai varvuista ja siellä paimennetaan karjaa. Lehmät ovat kuusenkäpyjä ja lepänkävyt voivat olla karitsoita tai vasikoita.

Tehtävä 2: Männynkävyistä syntyy veikeät luontokorvakorut. Pujota varren ympäri tai suomujen alta lanka ja mittaa se osa korvastasi joka on kiinni päässä. Tee langasta sen kokoinen lenkki. Pujota lenkki korvan ympäri ja korvakorusi on valmis.

Lauluvinkki: HIP, HOI, MUSISO!! Fazer Musiikki Oy.1991 – *Käkkärämänty*, s.98

KUUSI – Picea abies

Tieto: Kuusi kasvaa koko Suomessa aivan pohjoisia osia lukuun ottamatta. Se voi kasvaa 20–30 m korkeaksi, joskus jopa 40 metriseksi. Kuusi voi saavuttaa jopa 350 vuoden iän. Kuusi pitää runsasravinteisesta ja kosteasta maaperästä ja pärjää vähemmällä valolla, kuin mänty. Siksi se valtaakin helposti tilaa metsän muilta puilta. Terävät, lyhyet neulaset säilyvät puussa 6–7 vuotta.

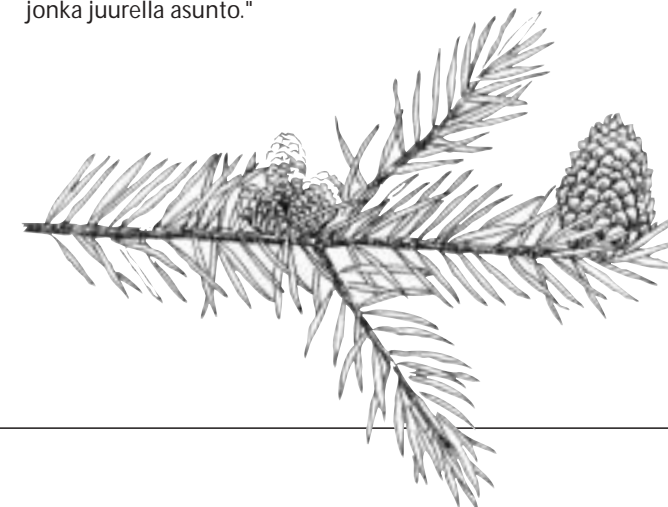
Kuusi kukkii toukokuun loppupuolella kauniin punaisin kukin. Kävyt kypsyvät syksyyn mennessä ja siemenet irtoavat seuraavana kevättalvena. Puhtailta paikoilta kerätyt kuusen vaaleanvihreät vuosikasvaimet, *kerkät*, ovat terveellistä vitamiinisyötävää. Niistä voi keittää teetä tai tehdä yskänsiirappia. Ne käyvät myös pirteäksi mausteeksi salaattiin.

Kuusi on ilon puu. Kuusi tuodaan sisälle talven pimeimpänä aikana, jolloin ihminen kaipaa eniten toivoa ja vihreyttä. Mikä antaisi sitä paremmin kuin sellainen puu, jolla keskitalven luonnossa on eniten elinvoimaa? Saksasta tullut joulukuusiperinne pukee kuusen koristeelliseksi paratiisipuuksi. Aikaisemmin joulukuusi oli talon ulkopuolella ja se koristeltiin merkiksi siitä, että talo oli valmis joulunviettoon.

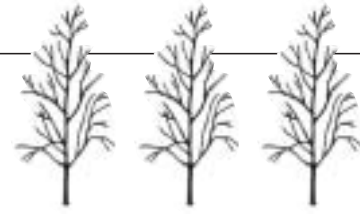
Kuusi on myös surun puu. Se on yleinen puu hautausmailla. Kuusenhavuja käytetään haudan koristeena symboloimassa ikuisuutta. Muinoin ajateltiin havujen karkottavan pahoja henkiä. Tiheässä kuusimetsässä on omanlaisensa, jännittävä tunnelma. Siellä tulee sellainen olo, että saattaa tavata vaikka peikon...

Mytologia: Kuhmonniemellä on kerrottu, että talonpaikan katsojan oli yövyttävä tulevalle rakennuspaikalla kuusen juurella, jossa hänelle unessa näyttäytyi haltija. Jos haltija näyttäytyi suopeana, ja jos unet muutenkin kertoivat elämän runsaudesta, talon saattoi rakentaa. Mutta jos haltija ei näyttänyt unia, ei paikalle uskaltanut asettua asumaan. Liekö tästä juontunut sananlasku "Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto."

PUUTIETO

HAAPA – Populus tremula

Puun tieteellinen nimi tarkoittaa värisevää poppelia. "Värisee kuin haavan lehti". Haavan lehdellä on pitkä lehtiruoti, siksi se liikkuu niin kauniisti tuulessa. Haapa on metsiemme tavallisimpia lehtipuita, mutta puhtaita haavikoita on harvassa. Haapa kasvaa hyvin nopeasti, siksi sen puuaines on pehmeää. Haapa voi kasvaa yli kolmi-kymmenmetriseksi ja se päättää kasvunsa noin 60 vuotiaana. Tässä iässä niiden sydänpuu on jo lahoamassa.

Haapa on yksi harvoista Suomen luonnon kaksikotisista puulajeista eli on puita, jossa on vain eminorkkoja eli tyttökukkia ja puita joissa on vain hedenorkkoja eli poikakukkia. Emipuita on luonnossa paljon hedepuita vähemmän. Siemenet valmistuvat kesäkuuksi ja leijuvat pumpulimaisina tuulessa puusta loitommalle. Yksi suuri emopuu voi tehdä kymmeniä miljoonia uusien puiden alkuja.

Haavan puusta ja lehdistä saa kokonainen hyönteisarmeija ravintonsa. Haavan kuorella, puussa ja lehdillä eläviä hyönteislajeja tunnetaan lähes 300. Kymmenet niistä ovat sangen harvinaisia. Monet metsän eläimet pitävät haavan kuorta herkkunaan, sen ihmisen suussa karvaan makuinen kuori on puiden kuorista ravitsevin. Majava käyttää haapaa padonrakennuksessa, koska sen puu on pehmeää. Harvinainen liito-orava asuu hapaapuun koloissa ja niissä viihtyy myös uhanalainen valkoselkätikka. Siksi haapaa suositaan metsissä luonnon monimuotoisuuden ylläpitäjänä.

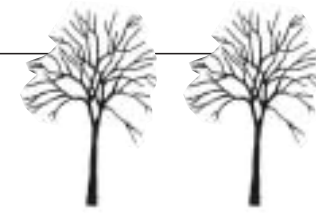
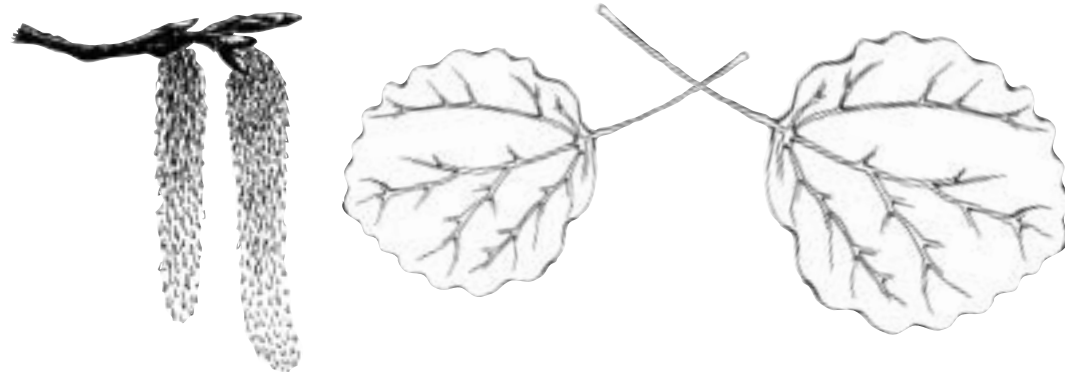
Ennen vanhaan haavan rungoista valmistettiin kevyitä koverrettuja veneitä nimeltään haapio. Nykyisin haapaa käytetään saunan lauteissa, se ei kuumu eikä ole tikkuinen. Haapa on myös erinomainen tulitikkujen raakaaine. Puolesta kuutiosta haapaa saadaan miljoona tasaisesti palavaa tulitikkua.

Mytologia: Myös haapaa on pidetty pyhänä puuna. Haavan lehtien väriseminen kertoi traagisista tapahtumista, joiden todistajana haapa oli joutunut olemaan. Useat näistä tarinoista ovat syntyneet kristinuskon jo tultua maahamme. Niinpä haavan sanotaan värisevän, koska ihminen – tai Juudas – hirtti siihen itsensä. Toisen version mukaan värinä syy on se, että Jeesuksen risti oli haapapuuta tai että haapa antoi ilmi Jeesuksen. Haavan on sanottu värisevän myös siksi, että se pelkää joutuvansa Puijon tulitikkutehtaalle!

Lauluvinkki: LAULUKIRJA, Valistus. 1938 Haavasta lehti se varisee

PIHLAJA – Sorbus aucuparia

Tieto: Pihlaja kasvaa koko Suomessa. Se voi olla yksi- tai monirunkoinen puu, karuilla kasvupaikoilla se jää isoksi pensaaksi. Pihlaja voi kasvaa noin 20 metriseksi elää 100–150 vuotiaaksi. Pihlajalla on *kerrannaiset* lehdet eli pitkän lehtiruodin varrella on useita pieniä lehtiä. Lehdet puhkeavat huhti-toukokuussa ja kuukautta myöhemmin avautuvat kermanvalkoiset, voimakkaasti tuoksuvat kukkatertut. Hyönteiset pölyttävät kukat. Jo heinäkuussa niistä on kehittynyt pihlajanmarjoja, jotka syksyn myötä kypsyvät ja punertuvat. Pihlajan puuaines on melko sitkeää, ja siksi sitä on käytetty paljon puhdetöissä, mutta nykyisin se on enemmänkin koristepuu. Pihlaja on Pohjois-Savon maakuntakasvi.

Pihlaja käyttää lintuja apunaan siementensä levityksessä. Sen tieteellinen nimi aucuparia tarkoittaa linnunkesyttäjää. Linnut syövät pihlajan marjoja, mutta marjojen sisällä oleva siemenet eivät sulakaan linnun vatsassa. Lintu kakkaa ne ulos ja levittää niitä siten mitä kummallisimpiin paikkoihin. Joskus näkee pihlajan kasvavan jopa toisen puun sisältä.

Syksyllä pihlaja muuttuu upean oranssinväiseksi. Sananlasku kertoo näin: "Pihlaja ei kannä sekä marjoja että luntä", mutta sananlaskut kertovat myös päinvastaisesta eli talven tuloa ei voi marjoista ennustaa. Pihlajanmarjasato riippuukin enemmän edellisen kesän olosuhteista, jolloin kukkasilmut muodostuivat ja pölytys tapahtui. Marjat ovat ketunkin mukaan happamia, mutta hyvin A- ja C-vitamiinipitoisia. Ne kelpaavat mainiosti hilloihin, liköoreihin, viineihin ja hyytelöihin sellaisenaan tai sekoitettuna omenan tai porkkanan kanssa. Marjoja kannattaa maistella, sillä niiden maku vaihtelee – onpa löydetty makeakin pihlajanmarja Itä-Suomesta. Vaelluslinnut, kuten rastaat, punatulkut, tilhet ja taviokuurnat, syövät marjoja mielellään. Myös lehdissä on C-vitamiinia ja niitä voi nuorina käyttää teen tai salaatin valmistukseen. Lehtiä voi myös kuivata teeksi. Pihlajan kuorta voidaan käyttää värjäykseen.

Mytologia: Vanhoissa runoissa pihlaja rinnastetaan usein tammeen, ukkosenjumalan puuhun: "Siihen kasvoi kaunis tammi, pitkä pihlaja yleni". Pihlaja onkin ukkosenjumalan puolison Raunin pyhä puu. Oli hyvä istuttaa pihlaja talon vierelle, sillä se piti salamat loitolla. Häälaulussa painotetaan morsiamelle, että hänen on osattava hoitaa ja vaalia uuden talon pihlajaa:

*Noita sie kovin varaja,
pihlajaisia pihalla!
Pyhät on pihlajat pihalla,
pyhät oksat pihlajissa,
pyhät lehvät oksasissa,
marjaset sitäi pyhemmät ...*

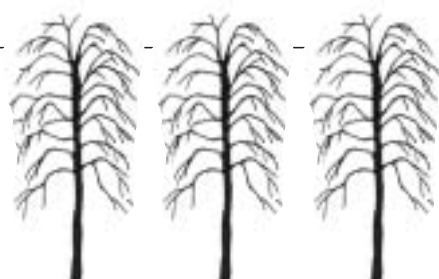
Pihlajanmarjojen päässä on viisisakarainen risti. Vanha kansa oli vakuuttunut siihen liittyvistä noitavoimista. Pihlajaa käytettiin monissa mm. maanviljelystä, karjaonnea, metsästystä, kalastusta, varkaita ja lempenasioita koskevissa taioissa. Siinä oli suojelevia ja vartioivia voimia. Jos paimenella oli pihlajakeppi, jonka päähän oli kaiverrettu ristikuvio, sudet jättivät karjan rauhaan. Pihlajanmarjojen punainen väri kertoo myös pyhydestä. Pihlajanmarjojen määrää pidettiin ennusmerkinä: suuri määrä marjoja ennakoiti tulipaloja, sotaa tai kovaa pakkastalvea. Näitä uskomuksia kuulee vieläkin. Pihlaja on edelleen suosittu piha- ja puistopuu.

Tehtävä: Tee itsellesi helmet pihlajanmarjoista pujottelemalla marjoja neulan avulla kestäväan lankaan. Pihlajanmarjahelmet säilyvät pitkään, kun annat marjojen kuivua. Jos et halua säilyttää helmiä, laita ne oksalle lintujen herkuksi. Pihlajanmarjakorvakorut valmistat kuten käpykorvakorut, eli pujota lanka marjatertun alta, tee solmu ja mittaa sopivan kokoinen lenkki korvaan pujotettavaksi.

Lauluvinkki: Tango *Punertaa marjat pihlajain, valssi Uralin pihlaja*

KOIVU

Rauduskoivu – *Betula verrucosa*
Hieskoivu – *Betula pubescens*

Tieto: Koivu on suomalaisten kansallispuu, rakastettu ja ihasteltu. Se virpoo pääsiaisena 'hiirenkorvin tuoreeks terveeks', koristaa juhannusjuhlaa, vihtoo selkiä saunassa, on kuin pitsinen taideteos talven kuurassa. Koivu on helppo tunnistaa valkeasta, tuohisesta rungostaan, joka on nuorella puulla kuin hilseilevää silkkiä ja vanhemmalla rosoista ja tummaa.

Koivu kasvaa koko Suomessa. Se voi elää 100 vuotiaaksi ja kasvaa n. 25 m korkeaksi. Lehti tulee koivuun toukokuun alussa, koivu on "hiirenkorvalla". Myös kukkiminen alkaa silloin. Keltaiset hedenorkot ovat riippuvia, vihertävät eminorkot pystyjä. Hedelmöidytään eminorkotkin alkavat riippua. Norkot ovat samassa puussa. Koivun siemenet ovat kuin pieniä perhosia tai kaurahiutaleita. Ne kypsyvät loppukesällä, mutta vasta syksyn ja talven aikana pienet, pyöreät siivelliset pähkylät leviävät tuulen avulla. Mm. urpiaiset syövät mielellään koivun siemeniä.

Tiesitkö, että koivu on eräänlainen hammaslääkäripuu, koska se parantaa suomalaisten hampaita? Siitä saadaan nimittäin purukumiin, hammastahnoihin ja namuihin ksylitolia, joka on suomeksi koivusokeria. Koivu valmistaa sitä ravinnokseen auringon avulla. Ksylitolia vahvistaa hammaskiillettä ja saattaa jopa umpeuttaa pieniä reikiä. Viimeisimmät tutkimukset sanovat ksylitolin auttavan myös korvatulehduksiin.

Mytologiaa, kansanperinnettä: Ennen vanhaan oli tapana lypsää koivusta mahlaa keväisin. Koivuun porattiin reikä, johon pantiin puutikki. Tikkua pitkin rypälesokeria ja mineraaleja sisältävä mahla valutettiin astioihin. Sanottiin, että juodaan ydin luihin. Reikä suljettiin puutikulla, ettei puu valu kuivaksi.

Pohjanmaalla oli jokaisella talolla rakas ja arvostettu mahlakoivu, jonka kaatamista pidettiin raukkamaisena ja rangaistavana tekona. Kylien lähellä oleville mahlakoivuille saatettiin antaa lehmien nimiä, sillä niitä pidettiin lehmien veroisina. Tytöt pesivät keväällä ensimmäiseksi valutetulla mahlalla kasvonsa, etteivät ruskettuisi, koska vaaleaa ihoa pidettiin kauniimpana kuin päivettynyttä. Paina korvasi nuorta koivuneitoa vasten silloin, kun lehdet ovat puhkeamaisillaan. Voit kuulla lorisevaa ääntä – mahla nousee!

Koivun rungon valkoisuudesta kerrotaan seuraavaa tarinaa: Kun Jeesus kulki ennen tätä aikaa maan päällä, niin koivu teki hänelle palveluksen. Se antoi hänelle suojaa kuumaa aurinkoa vastaan. Silloin Jeesus siunasi koivun ja antoi sille valkoisen tuohiverhon, ettei sitä aurinko polttaisi eikä pakkanen paleltaisi.

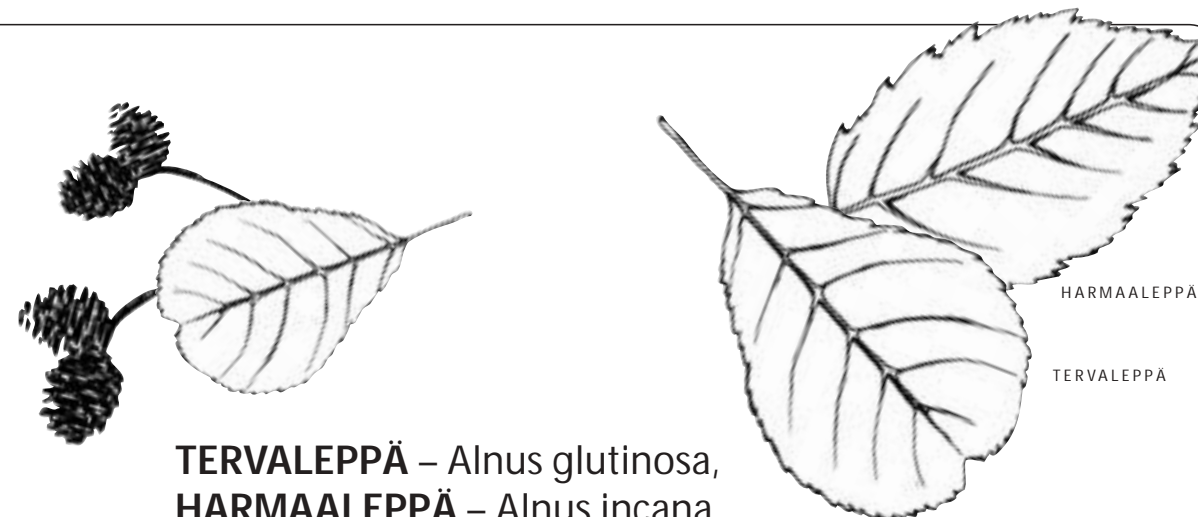
Lauluvinkki: Musiikin aika 1–2, WSOY:1992. *Koivujen alle* s.102
LAULUKIRJA. Valistus. 1938 *Peipon pesä* s.40

RAUDUSKOIVU

HIESKOIVU

TERVALEPPÄ – *Alnus glutinosa*, HARMAALEPPÄ – *Alnus incana*

Tieto: Suomessa kasvaa kahta leppälajia, tervaleppää ja harmaaleppää. Tervaleppä kasvaa maamme etelä- ja keskiosissa sekä rannikolla, harmaaleppä miltei koko maassa, lukuun ottamatta pohjoisimpia osia. Tervaleppä elää satavuotiaaksi ja kasvaa 20-25 metriseksi. Harmaaleppä voi olla satavuotias, mutta vain 15–20 m korkea.

Tervaleppä vaatii märkää kasvualustaa, harmaaleppä tulee toimeen kuivemmassa ja soraisemmassakin maassa. Lepät erottaa lehdistään. Tervaleppä lehti on tylppä ja sen kärjessä on lovi, harmaaleppä lehten kärki on terävä. Lepät kukkivat maaliskuuhuhtikuussa. Hedelmöityneistä emikukista tulee kauniita, pieniä käpyjä. Ne pysyvät puussa, kunnes siemenet ovat lentäneet pois.

Lepän puuainne on pehmeää ja helposti työstettävää. Tervaleppä punertuu kauniisti. Siitä saa kauniita paneelia tai huonekaluja. Leppä pudottaa lehtensä vihreänä. Leppä pystyy sitomaan ilmaa olemassa olevaa tyyppiä juurinytöihinsä erityisten bakteeriensa avulla. Tyyppi on se aine, jota kasvit tarvitsevat kasvuunsa. Multa leppäpuun juuristossa on erinomaista, tyypeästä, hyvää kukkamultaa. Mikään muu puu ei pysty samanlaiseen tyyppiä sitomiseen kuin leppä. Metsässä lepät parantavat maata ja nopeuttavat muiden puiden kasvua. Lepikossa on jännittävä, kummitusmetsämäinen tunnelma.

Mytologia: Lepän kuorineste on voimakkaan punaista, mikä vaikutti paljon leppään liitettyihin ominaisuuksiin. Leppä onkin suomalais-ugrialaisten kansojen sielupuu. Punaista kuorinestettä pidettiin verenä. Lepällä ja sen kuorinesteellä oli maaginen, suojaava voima. Ne vahvistivat sielun voimaa ja toisaalta niiden avulla voitiin karkottaa tai tehdä kuuliaisiksi pahoja haamuolentoja, haltijoita ja vainajien sieluja.

Ostjakit sanovat verta mm. lepäksi, ja myös viron kielessä leppä on veren ja punaisen synonyymi. Leppälintu on ollut nimi usealle eri linnulle, jossa on punaista väriä. Myös leppäkerttu on punainen. Virossa leppä liitettiin myös suden vereen. Paimen ei saanut käyttää leppäistä keppiä, sillä se toi sudet karjan kimppuun; leppäkepiä kun oli suden verta. Jos lehmää löi leppäkepiä, eläimeen tuli punatauti ja se alkoi lypsää verta.

PUUTIETO

TAMMI – Quercus robur

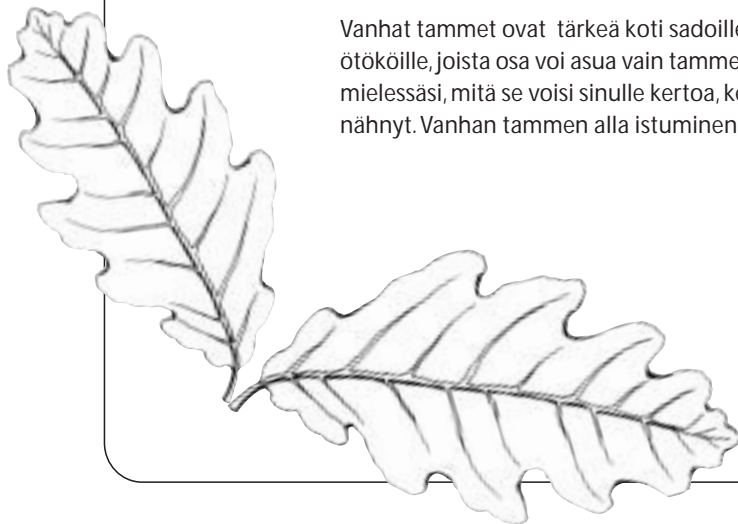
Tieto: Tammea sanotaan puiden kuninkaaksi. Tammi voi tulla hyvin paksuksi, paksuimpia tammiä halaamaan saatetaan tarvita 10 lasta. Lisäksi se voi elää hyvin vanhaksi. Maailman vanhimmat tammet ovat peräti 2000-vuotiaita! Tammi on Varsinais-Suomen maakuntapuu. Ahvenanmaalla yli 170 cm:n ympärysmittaiset tammet ovat rauhoitettuja. Suomen suurin puu on arviolta 1000–1200 vuotta vanha tammi, jonka, jonka ympärysmitta on yli 7 metriä. Tammi kasvaa Perniön Lydyikkälässä Suomen etelärannikolla.

Tammi kasvaa luonnonvaraisena vain Etelä-Suomessa, mutta istutettuna pohjoisemmassakin, jos se saa valoisan ja lämpimän kasvupaikan. Sen lehdet ovat kovapintaisia ja tummanvihreitä, pyöreäliuskaisia. Syksyllä lehdet pysyvät pitkään puussa ennen putoamistaan. Niiden muuttuminen mullaksi kestää kauemmin, kuin muiden lehtien. Tammella on pieniä emikukkia vuosikasvainten kärjissä ja hedekukkia roikkuvilla rihmoissa, kuin pieniä, kellanvihreitä tähtiä. Tammi kukkii lehtien puhkeamisen aikoihin touko-kesäkuussa. Emikukkien suojuislehdestä muodostuu pähkinää ympäröivä kova kuori eli kehto. Tammi ei kuki joka vuosi

Tammen pähkinää kutsutaan terhoksi. Sen tyvessä on hauska hattu, kuin keijukaisen lakki. Tammenterhoja syövät oravat, närhet ja pähkinähakit. Kun eläimet kätkevät terhoja, ne levittävät samalla tammen siemeniä. Ihminenkin voi syödä terhoja, tosin ne maistuvat karvaalle.

Tammi on monikäyttöinen puu. Sen kovasta puuaineksesta saadaan huonekaluja, parkettia, laivan rakennusainetta, aidanseipäitä ja paneelia. Kuorta voidaan käyttää parkitukseen. Lehtiäkämistä saadaan mustetta, tuoreista lehdistä seppeleitä ja jopa saunavastoja. Ennen kaikki tammet olivat kuninkaan omistuksessa, koska niistä rakennettiin laivoja. Hienoimmat alkoholijuomat kypsyvät tammitynnyreissä, koska puu antaa juomille hyvän aromin.

Vanhat tammet ovat tärkeä koti sadoille sienille, sammalille ja selkärangattomille ötököille, joista osa voi asua vain tammessa. Kun tapaat vanhan tammen, kuvittele mielessäsi, mitä se voisi sinulle kertoa, ketä siinä asuu, mitä se on elämänsä aikana nähnyt. Vanhan tammen alla istuminen rauhoittaa mieltä.

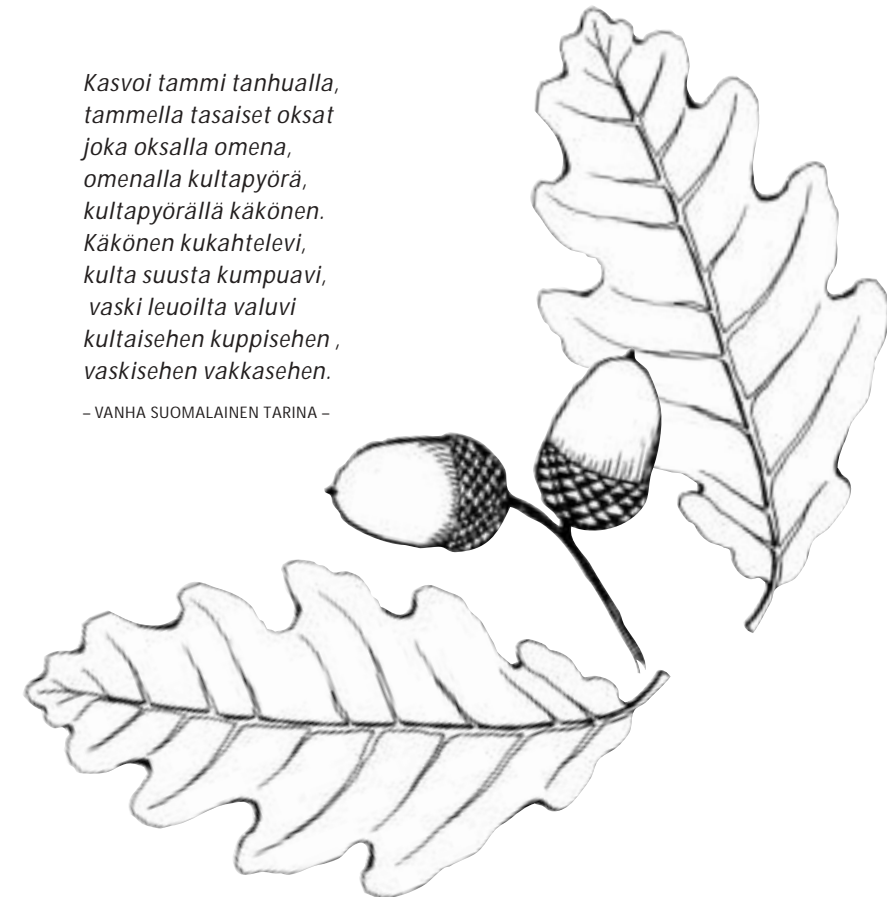

Mytologia: Tammesta on kerrottu monia tarinoita. Se mielletään maskuliiniseksi puuksi, jolle erityisesti miehet uhrasivat. Eräässä suomalaisessa tarinassa tammi esiintyy elämänpuuna, yhtenä osana maailmanjärjestystä luotaessa. Kultapyörätammen tarinassa tammi kantaa ihmeellisiä omenoita, siinä kukkuvan käen suusta valuu kultaa ja vaskea. Erään tulkinnan mukaan tarina suuren tammen kaadosta kuvaa Linnunradan syntyä. Suuri tammi kasvoi tuhkasta ja pimensi maan, kunnes vedestä nousut pieni mies kaatoi sen kirveellään, romautti tyven koilliseen ja latvan lounaaseen, eli Linnunradan nykyiseen asentoon. Tarinan avulla on myös selvitetty tammikuun nimi. Näkyyhän Linnunrata selvimmin juuri tänä talven kylmimpänä kuukautena.

*Kultapyörätammi
Laulan tähän talohon,
laulan pihlajan pihalle,
tammen keskitanhuulle.*

*Kasvoi tammi tanhualla,
tammella tasaiset oksat
joka oksalla omena,
omenalla kultapyörä,
kultapyörällä kähkönen.
Kähkönen kukahtelevi,
kulta suusta kumpuavi,
vaski leuoilta valuvi
kultaisehen kuppisehen,
vaskisehen vakkasehen.*

– VANHA SUOMALAINEN TARINA –

VAAHTERA – Acer platanoides

Tieto: Kaikille tuttu vaahtera, Helsingin ikioma nimikkopuu, kuuluu jaloihin lehtipuihin. Vaahtera on helppo tunnistaa suurista lehdistään, jotka näyttävät sormet harallaan olevalta kämmeneltä. Siksi lehtiä kutsutaankin sormiliuskaisiksi. Jääkauden jälkeisellä lämpökaudella n. 4000 eKr. vaahtera levisi samanaikaisesti tammen kanssa maahamme lounaasta ja kaakosta. Metsävaahtera on levinnyt Etelä- ja Keski-Suomesta Keski-Eurooppaan. Eri vaahteralajeja kasvaa ympäri maailmaa. Ehkä loisteliaan syysväri-tyksensä takia siitä on tullut suosittu puistopuu. Vaahtera kasvaa luonnonvaraisena Etelä-Suomessa, mutta on pidetty puistopuu pohjoisemmassakin, aina Torniossa ja Joensuussa asti. Vaahtera ei useinkaan kasva yli 20-metriseksi ja tulee harvoin yli 150-vuotiaaksi.

Vaahtera kukkii keltaisin kukkatertuin ennen lehtien puhkeamista toukokuussa. Silloin siinä pörräävät kimalaiset ja muut medenjuojat, jotka hoitavat kukkien pölytyksen. Vaahteroilla voi olla samassa puussa vain emikukkia (tyttö) tai vain hedekukkia (poika) tai molempien sekoituksia! Sen siemenillä on pitkät lenninsiivet. Ne lentävät kuin helikopterit ja itävät helposti. Siemenistä voi tehdä noita-akan nenän, kun ottaa siemenen pois kuoren sisältä ja kiinnittää siemenen lenninsiiven nenänvarteen tahmean siemenkuoren avulla.

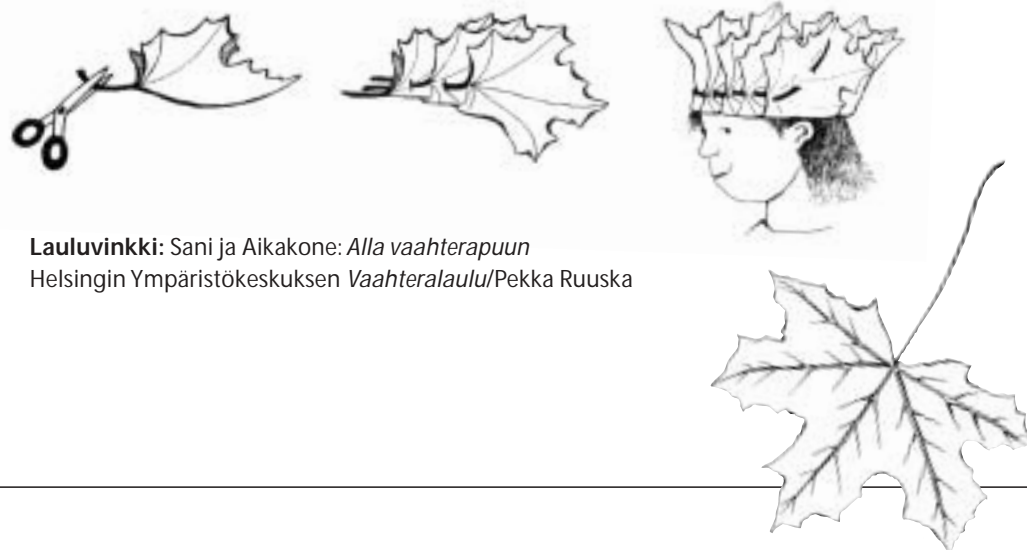
Vaahteran latvus on leveä ja kaunis, sen tuuhean lehvästön alla saa suojan helteeltä ja sateelta. Syksyllä vaahteran lehdet saavat räiskyvän värikyksen, keltaista, oranssia, punaista! Silloin on hyvä mennä vaahteran alle ottamaan värikyppyä ja imemään värivoimaa talven varalle. Kun lehdet putoavat maahan voi niistä haravoida kahisevia kasoja, joissa on mukava hyppiä ja kieriskellä.

Ennen vanhaan vaahteroista lypsettiin mahlaa ja keitettiin siitä siirappia. Vaahteran puuaines on melko kovaa ja punertavaa ja sitä on helppo kiillottaa. Siksi siitä onkin tehty soittimia, kuten viuluja ja lippaita, pyssynperiä ja huonekaluja. Amerikassa ja Kanadassa kasvaa erityinen sokerivaahtera, jonka mahlasta saadaan meilläkin myytävää vaahterasiirappia. Vaahterasiirappi on erityisnamia lettujen ja jäätelön kera nautittuna.

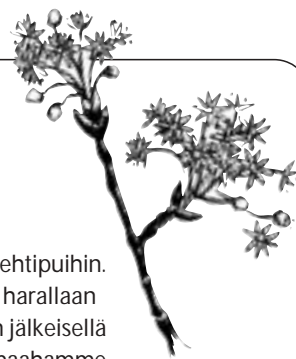
Helsinkiläiset ovat valinneet vaahteran nimikkopuukseksi. Mieti, minkä takia?

Tehtävä: Upea lehtikruunu syntyy vaahteranlehdistä, mutta muitakin pitkäruotisia lehtiä voit tinkiä käyttää. Leikkaa ensin lehtiruodin pää saksilla vinoon, teräväksi.

Lauluvinkki: Sani ja Aikakone: *Alla vaahterapuun*
Helsingin Ympäristökeskuksen *Vaahteralaulu*/Pekka Ruuska

PUISTOLEHMUS – Tilia x vulgaris

Tieto: Kaupunkien yleisin katupuu on puistolehmus, joka on metsälehmuksen ja isolehtilehmuksen risteytymä. Lehmus voi elää suotuisissa olosuhteissa 800 vuotiaaksi, ulkomailta on löydetty jopa yli tuhatvuotiaita lehmuksia. Se kasvaa 30 m korkeaksi. Lehmus on rauhoitettu Ahvenanmaalla. Lehmus sietää ilmansaasteita, katutöitä ja oksien leikkausta ja puhdistaa isoilla lehkillään tehokkaasti katujen ilmaa.

Lehmus kukkii vasta heinäkuussa. Sen kukat ovat kellanvihreitä ja ihanan tuoksuisia. Lehmukset houkuttelevat kirvoja ja niistä putoaa tahmeaa eritettä lehmuksen alle parkkeeratun auton tai polkupyörän päälle. Kukinta-aikana kimalaiset surraavat puussa. Keski-Euroopassa juodaan yleisesti lehmuksenkukkateetä, jonka sanotaan rauhoittavan ja tuovan hyvin unen. Teellä on myös hikoilua edistävä ja "verta puhdistava" vaikutus. Lehmuksen siemenet ovat kauniita, nukkaisia palloja, joilla on yksi lenninsiipi. Siemenet putoilevat puusta pitkin talvea.

Metsälehmus eli niinipuu on aikoinaan ollut paljonkin yleisempi, mutta sitä on kaadettu kuoresta saatavan niinen takia, josta on tehty koreja, köysiä ja mattoja sekä naruja kukkien sitomiseen. Pehmeästä valkeasta puuaineksesta on tehty puuveistoksia ja piirustushiiltä.

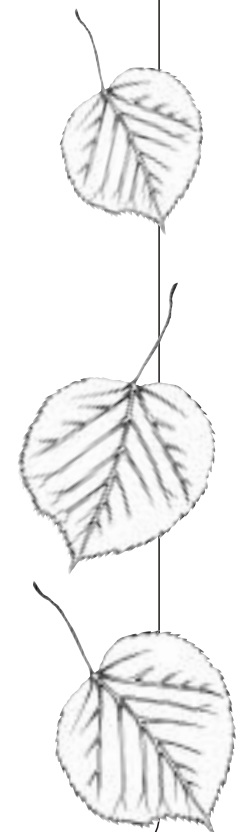
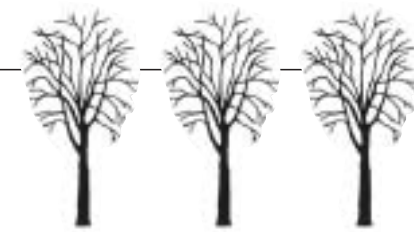
Mytologia: Liekö sydämenmuotoisten lehtien ansiota, että muinoin lehmusta pidettiin rakkauden ja hedelmällisyyden puuna. Nuoret naiset antoivat sille lahjoja avio- ja lapsionnon toivossa, miehet uhrasivat samassa toivossa tammelle. Vielä tänäkin päivänä voi tulla hyvin romanttiselle mielelle, kun astelee kukkivien, tuoksuvien lehmusten alla.

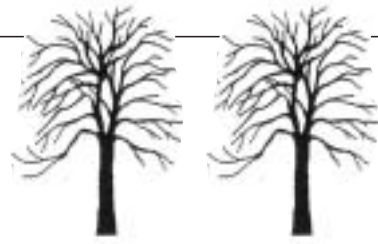
Tehtävä: Kerää syksyllä siivekkäitä lehmuksen siemeniä ja pujottele niitä lankaan pitkäksi siemennauhaksi. Siemennauha on kaunis, ilmanvireessä liikkuva ikkunankoriste tai erilainen joulukuusenkoriste.

Tehtävä 2: Kevättalvella näkee kaupungeissa leikattavan puita ja pensaita. Tämä saattaa ihmetyttää lapsia. Heille voi kertoa, että vanhat, lahot oksat poistetaan, etteivät ne olisi kenellekään vaaraksi, nehan voisivat vaikka pudota myrskyllä päähän. Katupuita taas "nuorennetaan" päästämällä latvukseen lisää valoa oksistoa harventamalla. Liian tiheää oksistoa harvennetaan, jotta puu jaksaisi vahvistaa pääoksiaan. Pensaat taas uusiutuvat paremmin, kun vanhimpia oksia poistetaan. Liikennemerkkien ja liikenteen eteen kasva- neet oksat on poistettava liikenneturvallisuussyistä.

Jos löydätte puistosta tai kadun varrelta leikattuja oksia, ottakaa niitä nipullinen sisälle. Oksat on hyvä huudella lämpimällä vedellä, koska ne ovat hyvin pölyisiä. Leikatkaa terävällä veitsellä tuore imupinta oksan tyveen ja laittakaa oksat maljakkoon, haaleaan veteen. Sitten vain odottelemaan ihmettä. Silmut alkavat turvota ja viikon-parin kuluttua silmuista alkaa pilkistää ryppyisiä, tahmeita lehtiä ulos. Lehmuksen silmuista tulee esiin kauniin vaaleanvihreitä, lehmuskenvihreitä, pikku sydämiä. Kertokaa lapsille, että kevään lehtien alut kehittyivät silmuihin jo ennen viime kesän lehtien putoamista. Syksyllä puu imi lehdistään kaiken ravinnon ja vihreän värin oksiansa ja runkonsa sisään, vararavinnoksi kevättä varten. Lehdenalut uinuivat silmuissa koko talven. Auringon alkaessa lämmittää, puu ottaa ravintovarastonsa käyttöön ja puhkaisee ulos uudet lehtensä. Uudet lehdet alkavat välittömästi yhteyttää, eli valmistaa puille ravintoa auringon, veden ja käytetyn ilman, eli hiilidioksidin avulla. Samalla lehdet tekevät maailman tärkeintä työtä. Ne antavat meille hengitysilmaa, happea, jota vapautuu ikään kuin yhteyttämisen sivutuotteena!

PUUTIETO

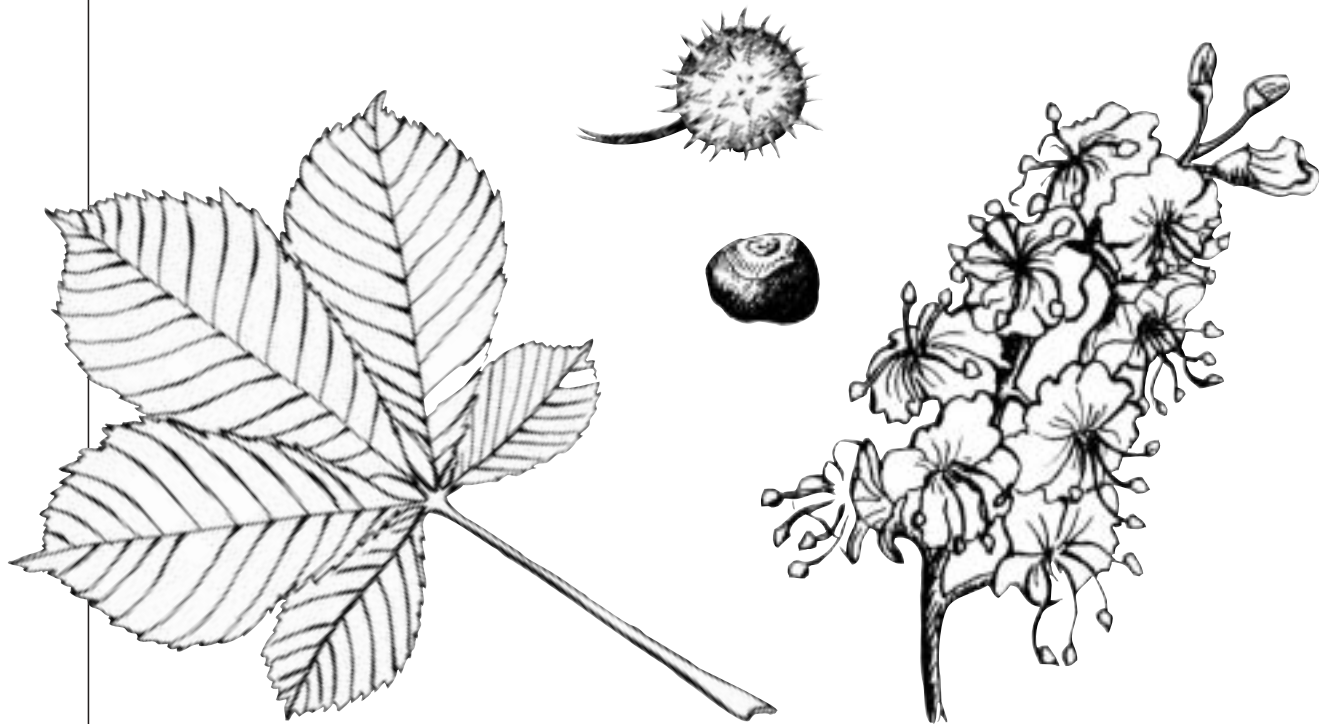
HEVOSKASTANJA –
Aesculus hippocastanum

Tieto: Komea hevoskastanja on kotoisin Pohjois-Kreikasta. Sitä alettiin kasvattaa Pohjoismaissa 1700-luvulla. Sen jälkeen se on levinnyt sekä ihmisten avulla että siementäen. Hevoskastanja voi kasvaa 30 metriseksi ja elää 400 vuotta vanhaksi. Se on kaupunkien puu, joka koristaa puistoja ja puistokujanteita. Hevoskastanjan silmut ovat pulleita ja tahmean aineen peitossa kuin karamellit. Lehdet ovat suuret ja sormilehdykkäiset, pitkän ruodin kärjessä on 5–7 lehdykettä.

Kukkivaa hevoskastanjaa ei voi olla huomaamatta, niin lumoavan kaunis se on. Kesäkuussa suuret, valkoiset kukkatertut loistavat kuin soihdut ja houkuttelevat hyönteisiä pölytykseen. Elo-syyskuussa piikkipallon sisällä olevat hedelmät, kastanjat, kypsyvät ja putoavat maahan. Ne ovat ihmiselle myrkyllisiä, mutta hevosille niitä syötettiin ennen vanhaan ähkylläkkeenä. Toinen hevoseen viittaava asia on lehden pudottua oksaan jäävä arpi, joka on aivan hevosenkengän muotoinen. Hevoskastanja itää helposti ja jo kymmenessä vuodessa se on komea puu.

Tehtävä: Kerää hevoskastanjan siemeniä ja istuta niitä sellaiseen paikkaan, missä olisi hyvä kauniin puu kasvaa. Muista, että puu tarvitsee hyvää multaa ja paljon tilaa ympärilleen. Merkitse istutuspaikka tikulla, jossa on nimilappu ja istutuspäivämäärä. Siemenen voi tuki idättää ensin sisällä kukkaruukussa ja istuttaa seuraavana keväänä taimena maahan.

VUORIJALAVA – *Ulmus glabra*

Vuorijalava on paljon käytetty puisto- ja kujannepuu. Sen sukulaista kynäjalavaa voi nähdä Etelä-Suomen lehdossa. Jalavat elävät 200-vuotiaiksi, harvoin yli 300-vuotiaiksi. Tammisaarella kasvaa Suomen korkein kotimainen lehtipuu, 39,3 metriä korkea vuorijalava.

Jalavan suurissa lehdissä on erikoisuus, jonka avulla se on helppo tunnistaa: lehden vasen ja oikea reuna ovat erisuuriset. Lehden toisen puoliskon alareuna alkaa noin sentin toista korkeammalta. Jalavat kukkivat poikkeuksellisen aikaisin, toukokuun alussa tai jopa huhtikuun lopulla. Pienet kellertävät kukkatupsut eivät erotu helposti paljaista oksista. Jo heinäkuussa siemenet ovat kypsyneet. Ne ovat aluksi vihreitä ja muuttuvat ruskeiksi. Siemenet ovat kuin isoja kaurahiutaleita, kun ne putoavat maahan. Vihreitä siemeniä voi käyttää lisänä esimerkiksi salaattissa.

Jalavan puuainne on erityisen sitkeää ja siitä tehtiin kaikenlaisia tarve-esineitä. Jalavan kaunista, voimakaskuvioista puuta käytetään nykyisin huoneiden koristukseen, huonekalujen valmistukseen ja puuvestoksiin.

Jos haluatte nähdä hassun jalavan, käykää Leninin puistossa Kulttuuritalon vieressä tai Eduskuntatalon puistossa. Näissä puistoissa kasvaa puutarhureiden kehittämä sateen-varjojalava, jonka alla on hauskaa olla piilossa tai pitää sadetta.

SAARNI – *Fraxinus exelcior*

Saarni kasvaa Suomen luonnossa vain maamme eteläosassa ja Ahvenanmaalla. Saarni kasvaa nuorena nopeasti, kolmikymppisenä sen kasvu alkaa hidastua. Saarni vi elää noin 250-vuotiaaksi ja kasvaa suureksi ja paksuksi.

Saarnen lehdet ovat samalla tavalla liuskaisia, kuin pihlajan lehdet, mutta ne ovat suurempia, suurempia kuin millään toisella Suomessa kasvavalla lehtipuulla. Saarni tulee lehteen myöhemmin kuin muut puut. Saarnen hiilenmustista silmuista tulee ensin esiin kukat ja vasta sitten lehdet. Saarni myös varistaa lehtensä muita aikaisemmin ja jättää koristeelliset siemenniput oksilleen, josta ne sitten pikkuhiljaa irtoilevat tuulen avulla.

Saarnesta tehtiin ennenvanhaan työkalujen varsia, höylän tukkeja ja rattaanpyörien puolia, koska puuainne on kovaa. Sitä pystyi myös taivuttamaan vaikka hevosen luokiksi tai reen jalaksiksi. Saarnen lehtiä käytettiin kasvivärjäyksessä, niistä saa vihreää ja mustaa väriä. Lehtiä kerättiin myös kerpuiksi ja niitä kuivattiin talveksi lampaiden ravinnoksi.

Mytologia: Maailman kansoilla tiedetään olleen monia myyttisiä ns. maailmanpuita. Muinaisskandinaaveilla sellainen oli saarni. Muinaisen skandinaavisen myytin mukaan ensimmäinen ihminen, Ask, luotiin maan päälle saarnipuusta (ruotsiksi ask). Toisessa myytissä, joka on kirjoitettu myös islantilaisen Edda-tarustoon, puhutaan Yggdarin saarnesta. Jättiläissaarnen latva ulottuu jumalien asuttamaan taivaaseen, sen juuret kuolleiden, jättiläisten ja alempien jumalien maanalaisiin valtakuntiin. Puun alla sijaitsee lähde, ja sen rungon äärellä jumalat jakavat tuomioitaan.

